

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 7, Cilt/Volume:7, Sayı/Issue:1

Nisan/April-2026

Karizmatik Liderlik ve Kurumsallaşma Sorunu: Doğru Yol Partisi Örneği

Charismatic Leadership and the Problem of Institutionalization: The Case of the True Path Part

Mehmet BİÇİCİ

Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty
of Arts and Sciences Department of History
Gaziantep/TÜRKİYE
bicici@gantep.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2011-1088>

Rabia YAMAN

Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Fen
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
PhD Student, Gaziantep University, Faculty of
Arts and Sciences Department of History
Gaziantep/TÜRKİYE
rabiayaman65@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6901-5954>

Atıf / Citation: Biçici, Mehmet-Yaman, Rabia. "Karizmatik Liderlik ve Kurumsallaşma Sorunu: Doğru Yol Partisi Örneği". *Genç Mütefekkirlere Dergisi* 7/1 (Nisan/April), 114-141.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.19553878>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi/Date Received: 12.01.2026
Kabul Tarihi/Date Accepted: 01.04.2026
Sayfa Aralığı/ Page Range: 114-141

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de merkez sağ siyasal geleneğin önemli temsilcilerinden biri olan Doğru Yol Partisi’nin siyasal gelişimini karizmatik liderlik ve parti kurumsallaşması arasındaki ilişki bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında yeniden şekillenen siyasal yapı içerisinde ortaya çıkan Doğru Yol Partisi, özellikle Süleyman Demirel’in liderliğinde kısa sürede geniş bir seçmen tabanına ulaşarak Türk siyasal hayatında önemli bir aktör hâline gelmiştir. Bu bağlamda çalışma, partinin siyasal başarısının büyük ölçüde kurumsal kapasitesinden ziyade lider merkezli bir temsil ilişkisine dayandığı tezinden hareket etmektedir. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanan çalışmada tarihsel-sosyolojik analiz yöntemi benimsenmiş; parti programları, seçim sonuçları, dönemin siyasal gelişmeleri ve ilgili literatür birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Süleyman Demirel’in pragmatik siyasal dili, ekonomik kalkınma ve toplumsal refah vurgusu ile geniş bir toplumsal meşruiyet oluşturduğunu ve bu durumun Doğru Yol Partisi’nin seçim başarılarında belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte lider odaklı siyasal mobilizasyonun, partinin kurumsallaşma sürecini sınırlayan yapısal bir unsur olarak ortaya çıktığı ve lider sonrası dönemde örgütsel bütünlüğün zayıflamasına yol açtığı görülmektedir. Bu yönüyle çalışma, Doğru Yol Partisi örneği üzerinden Türkiye’de merkez sağ siyasetin liderlik temelli yapısını kurumsallaşma tartışmaları çerçevesinde analiz ederek sosyal bilimler literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğru Yol Partisi, Süleyman Demirel, Karizmatik Liderlik, Kurumsallaşma, Merkez Sağ Siyaset

ABSTRACT

This study aims to examine the political development of the True Path Party (Doğru Yol Partisi), one of the significant representatives of the center-right political tradition in Türkiye, within the framework of the relationship between charismatic leadership and party institutionalization. Emerging in the political landscape reshaped after the 1980 military intervention, the True Path Party quickly became a major political actor under the leadership of Süleyman Demirel by reaching a broad voter base. In this context, the study is based on the argument that the party's political success largely depended on a leader-centered representation rather than its institutional capacity. Prepared within the framework of a qualitative research approach, the study adopts a historical-sociological analysis method and evaluates party programs, election results, political developments of the period, and relevant academic literature together. The findings indicate that Süleyman Demirel established broad social legitimacy through his pragmatic political language and emphasis on economic development, democratization, and social welfare, which played a decisive role in the electoral success of the True Path Party. However, the study also reveals that leader-centered political mobilization emerged as a structural factor limiting the party's institutionalization and contributed to the weakening of organizational coherence in the post-leadership period. In this respect, the study analyzes the leadership-based structure of center-right politics in Türkiye through the case of the True Path Party and seeks to contribute to the social sciences literature within the context of institutionalization debates.

Keywords: True Path Party, Süleyman Demirel, Charismatic leadership, Institutionalization, Center-right politics

GİRİŞ

12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen ve Türk siyasal hayatında derin izler bırakan askerî darbe sonrasında Millî Güvenlik Konseyi tarafından toplam 18 siyasi parti kapatılmıştır.¹ Bu partiler arasında Adalet Partisi (AP) ve Demokrat Parti (DP) de yer almıştır. Söz konusu partilerin devamı niteliğinde değerlendirilen Doğru Yol Partisi (DYP), Süleyman Demirel'in önemli etkisiyle kurulmuş; Türkiye sınırları içinde yaşayan milletin üstünlüğüne inanan, millî değerlere bağlı ve muhafazakâr bir çizgide konumlanan; demokratik ve laik ilkeleri benimseyen, liberal ekonomi ve serbest piyasa düzenini savunan bir siyasi hareket olarak ortaya çıkmıştır.²

1980 darbesi sonrasında hazırlanan 1982 Anayasası ile siyasetçilere getirilen yasakların 6 Eylül 1987 tarihinde gerçekleştirilen halkoylaması sonucunda kaldırılması, Türk siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etmiştir. Bu gelişmenin ardından Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığı'na, toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenen ve siyasi tecrübesiyle öne çıkan Süleyman Demirel getirilmiştir.³

29 Kasım 1987 Genel Seçimlerinde Anavatan Partisi (ANAP) oyların %36,3'ünü alarak 450 milletvekilliğinden 292'sini kazanmış ve tek başına iktidara gelmiştir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) %24,8 oy oranı ve 99 milletvekili ile ikinci parti olurken, Doğru Yol Partisi %19,1 oy oranı ve 59 milletvekili ile üçüncü sırada yer almıştır.⁴ Bu sonuçlar, DYP'nin merkez sağ seçmen tabanında yeniden güç kazanmaya başladığını göstermesi bakımından önemlidir. DYP'nin III. Büyük Kongresi sonrasında başlayan değişim ve dönüşüm süreci, parti kadrolarının gençleşmesine ve yeni isimlerin siyaset sahnesine katılmasına imkân sağlamıştır. Bu süreçte partiye katılan isimlerden biri de ilerleyen yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın başbakanı olacak olan Tansu Çiller'dir.⁵ Yenilenme süreciyle birlikte güç kazanan DYP, 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde %27,03 oy oranı ile birinci parti konumuna yükselmiştir. Ancak seçim

¹ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, ed. Durmuş Yalçın (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2022), 632.

² Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 22-56.

³ Hüseyin Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi", *Balkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/32 (2014), 21.

⁴ *T.C. Resmî Gazete*, 19659 (9 Aralık 1987), 3-4.

⁵ Hüseyin Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 106.

sonrasında kurulan DYP–SHP ve DYP–CHP koalisyon hükümetleri beklenen siyasi istikrarı sağlayamamıştır.⁶

Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın 17 Nisan 1993 tarihinde vefat etmesinin ardından, DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel Türkiye Cumhuriyeti’nin 9. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Demirel’in Cumhurbaşkanlığı görevine gelmesiyle boşalan parti genel başkanlığına 13 Haziran 1993 tarihinde yapılan oylama sonucunda Tansu Çiller getirilmiş; Çiller, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk kadın başbakanı olmuştur.⁷ 25 Haziran’da SHP ile koalisyon kuran Çiller hükümeti güvenoyu sürecindeyken, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas Olayları yaşanmıştır.⁸ Bu gelişmeler, DYP’nin iktidar döneminin siyasal ve toplumsal açıdan son derece kırılğan bir zeminde ilerlediğini göstermektedir.

Süleyman Demirel’in siyasal liderliği yalnızca bir parti yöneticiliğiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türkiye’de merkez sağ seçmen davranışını şekillendiren güçlü bir temsil ilişkisine dayanmıştır. Literatürde Demirel; özellikle kırsal ve yarı kentsel seçmen kitlesiyle kurduğu doğrudan ilişki, pragmatik siyasal dili ve kalkınma odaklı söylemi üzerinden geniş bir toplumsal meşruiyet inşa eden bir lider olarak değerlendirilmektedir.⁹ Bu bağlamda Demirel’in siyasal söylemi; ekonomik kalkınma, demokratikleşmenin güçlendirilmesi ve toplumsal refahın artırılması şeklinde özetlenebilecek üç temel vaat etrafında şekillenmiş; bu vaatler hem Adalet Partisi döneminde hem de Doğru Yol Partisi sürecinde merkez sağ seçmen tabanının mobilizasyonunda belirleyici olmuştur.¹⁰ Bu lider merkezli temsil biçimi, kurumsal yapıdan daha görünür hâle gelmiş ve DYP’nin seçim stratejilerinin önemli ölçüde lider karizması etrafında örgütlenmesine zemin hazırlamıştır.

Demirel’in şahsında şekillenen karizmatik liderlikle DYP, İslâm, demokrasi ve laiklik arasında kurulan bir denge ideolojisini temele almış ve merkez sağ sentezi oluşturmuştur.

⁶ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 291. ; Çavuşoğlu, “Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi”, 21.

⁷ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, 59. ; *Milliyet*, 14 Haziran 1993, 1.

⁸ Göksel Basmacı, “Koalisyon Hükümetlerinde Basın Özgürlüğü: Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti/Cumhuriyet Halk Partisi Örneği (1991-1996)”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 33 (2019), 68.

⁹ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015), 220-225. ; Metin Heper, *Türkiye’de Devlet Geleneği*, çev. Nalan Soyarık (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2023), 188. ; Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner (İstanbul: İletişim Yayınları, 2025), 345-352.

¹⁰ İltar Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış* (İstanbul: Der Yayınları, 1976), 148-149.

Nitekim Yüksel'e göre, din ve vicdan hürriyeti demokrasi için çatışma alanı değil, bir uzlaşma zemini yaratmaktadır.¹¹ DYP de bu uzlaşma zeminini Demiral'in otoritesiyle, muhafazakâr değerler ve modern demokratik ilkeler çerçevesinde oluşturmaya çalışmıştır.

Doğru Yol Partisi, Tansu Çiller'in liderliğinde 24 Aralık 1995 seçimlerine katılarak siyasal varlığını sürdürmüştür. Kuruluş sürecinde çeşitli kapatma girişimleriyle karşı karşıya kalmasına rağmen bu girişimler sonuçsuz kalmış, vetoların iptal edilmesiyle parti siyasal hayatına devam etmiştir.¹² Türkiye'de merkez sağ siyasetin gelişimi ve bu geleneğin temsilcisi olan siyasal partiler üzerine yapılan çalışmalar, büyük ölçüde seçim performansları, toplumsal taban ve siyasal temsil ilişkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, Doğru Yol Partisi'nin siyasal gelişiminin karizmatik liderlik ve kurumsallaşma ilişkisi çerçevesinde bütüncül bir biçimde ele alındığı çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir.¹³

Bu makale, Doğru Yol Partisi'nin siyasal başarısının kurumsal kapasitesinden ziyade karizmatik liderliğe dayandığını; söz konusu lider odaklı yapının ise lider sonrası dönemde partinin kurumsal bütünlüğünü koruyamamasına ve siyasal etkisini hızla yitirmesine yol açtığını ileri sürmektedir. Bu doğrultuda çalışma, DYP örneği üzerinden Türkiye'de merkez sağ siyasetin lider merkezli yapısını kurumsallaşma tartışmaları bağlamında inceleyerek literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem ve Kuramsal Çerçeve: Karizmatik Liderlik ve Parti Kurumsallaşması

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tarihsel-sosyolojik analiz yöntemine dayanmaktadır. Doğru Yol Partisi'nin (DYP) kuruluşundan itibaren geçirdiği siyasal dönüşüm, liderlik yapısı ve kurumsallaşma düzeyi tarihsel bağlam içerisinde incelenmiştir. Araştırma, doküman incelemesine dayalı betimleyici ve yorumlayıcı bir çözümleme niteliği taşımakta; parti programları, tüzük metinleri, dönemin basın yayın organları, resmî seçim verileri ve konuya ilişkin akademik literatür temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede partinin teşkilatlanma yapısı, lider değişimleri ve seçim performansı kronolojik bütünlük içerisinde analiz edilmiştir.

¹¹ Mukadder Arif Yüksel, "İslam Demokrasi ve Laiklik", *Genç Mütefekkirlere Dergisi* 3/2 (2022).

¹² Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi".

¹³ Mevcut literatürdeki genel yaklaşımlar için bkz. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, ; Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi".

Çalışmanın kuramsal temeli, Max Weber'in karizmatik otorite kavramsallaştırması¹⁴ ile parti kurumsallaşmasına ilişkin literatüre dayanmaktadır. Kurumsallaşma, siyasal partilerin liderden bağımsız işleyebilen, kurallara dayalı ve süreklilik arz eden örgütsel yapılar geliştirmesiyle ilişkilidir.¹⁵ Buna karşılık karizmatik liderlik, siyasal meşruiyetin liderin kişisel özellikleri ve toplumsal kabulü üzerinden inşa edilmesine dayanır; bu durum kısa vadede güçlü mobilizasyon sağlasa da uzun vadede örgütsel bağımlılık ve kırılabilirlik yaratabilmektedir.¹⁶

Michels'in örgütlerin merkezileşme eğilimine ilişkin yaklaşımı, lider odaklı partilerde karar alma süreçlerinin dar bir kadro etrafında yoğunlaşabileceğini göstermektedir.¹⁷ Türkiye'de merkez sağ siyasal geleneğin tarihsel gelişimi de güçlü lider figürleri etrafında şekillenen örgütlenme biçimlerinin sürekliliğine işaret etmektedir.¹⁸ Bu bağlamda DYP, bir yandan kurumsal süreklilik iddiası taşıırken diğer yandan lider merkezli mobilizasyonun belirleyici olduğu bir siyasal yapı sergilemiştir.

Bu çalışma, söz konusu kuramsal tartışmalar ışığında DYP örneğinde karizmatik liderlik ile parti kurumsallaşması arasındaki ilişkiyi tarihsel veriler üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Nicel bir ölçüleme yerine, siyasal gelişmeleri tarihsel bağlamı içinde yorumlayan nitel bir çözümleme yaklaşımı benimsenmiştir.

1. Doğru Yol Partisi

1.1. Doğru Yol Partisi'nin Kuruluşu

Demokrat Parti (DP), 1950 yılında büyük bir seçmen desteğiyle iktidara gelerek Türkiye'de merkez sağ siyasetin güçlü ve kalıcı bir geleneğini oluşturmuştur. Ancak bu siyasal çizgi, 27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle kesintiye uğramış ve DP kapatılmıştır. Buna rağmen DP'nin temsil ettiği siyasal miras, sonraki dönemlerde merkez sağda kurulan partiler tarafından sahiplenilmiş; birçok siyasi oluşum kendisini bu geleneğin

¹⁴ Max Weber, *Ekonomi ve Toplum: Dinî Topluluklar*, çev. Şeyda Neslihan Avcı (İstanbul: Albaraka Yayınları, 2025), 112-115. ; Mehmet Emin Bars, "Max Weber'in Otorite Tanımı Çerçevesinde Türk Destan Kahramanlarına Farklı Bir Bakış Denemesi: Oğuz Kağan Örneği", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 12/22 (2020), 254.

¹⁵ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven: Yale University Press, 1968), 12-15. ; Angelo Panebianco, *Political Parties: Organization and Power*, çev. Marc Silver (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 53-55.

¹⁶ Engin Topuzkananış, "Max Weber'de Ekonomi, Hukuk ve Rasyonalite", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/2 (2012), 262.

¹⁷ Robert Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*, çev. Eden Paul ve Cedar Paul (New York: Kessinger Publishing, 2008), 365-370.

¹⁸ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*.

devamı olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede Adalet Partisi (AP), DP'nin siyasi mirasına sahip çıkma iddiasıyla 11 Şubat 1961 tarihinde Ragıp Gümüşpala başkanlığında kurulmuştur. Süleyman Demirel ise 1964 yılında genel başkanlığa seçilerek partinin liderliğini üstlenmiştir. AP, özellikle Demirel'in liderliğinde merkez sağ seçmen tabanını yeniden konsolide etmiş ve DP geleneğini kurumsal bir çerçevede sürdürmüştür. Bununla birlikte, kuruluşunda askerî müdahalenin belirleyici olduğu bir siyasal ortamın ürünü olan AP'nin siyasal hayatı da bir başka askerî darbe ile sona ermiştir. 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında mevcut siyasi partilerin tamamının kapatılmasına karar verilmiş; çok sayıda siyasetçi hakkında siyasi yasak uygulanmıştır.¹⁹ Bu gelişme, merkez sağ geleneğin kurumsal sürekliliğinde yeni bir kırılma noktası oluşturmuştur.

12 Eylül 1980 Askerî Darbesi öncesinde Türk siyasal hayatında belirleyici bir konuma sahip olan Demokrat Parti (DP) ve onun devamı niteliğindeki Adalet Partisi (AP), merkez sağ siyasetin temel temsilcileri olarak öne çıkmaktaydı. Bu siyasal geleneğin taşıyıcısı olan kadrolar, 12 Eylül sonrasında merkez sağ çizgiyi yeniden örgütleme amacıyla Büyük Türkiye Partisi'ni (BTP) kurmuşlardır. Ancak BTP, kuruluşundan yalnızca 11 gün sonra, 31 Mayıs 1983 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararıyla, eski bir siyasal partinin devamı olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. Söz konusu karar doğrultusunda partinin kurucularının yeni bir partinin kurucusu, yöneticisi ya da milletvekili adayı olmaları da yasaklanmış; böylece bu kişilerin siyasetle ilgilenmeleri ciddi biçimde sınırlandırılmıştır. DP ve AP geleneğinden gelen politikacılar, Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılmasının ardından merkez sağ çizgiyi yeni bir örgütsel yapı altında sürdürme arayışına yönelmişlerdir. Bu doğrultuda 23 Haziran 1983 tarihinde Doğru Yol Partisi'nin kuruluş dilekçesi İçişleri Bakanlığı'na sunulmuştur. Kurucular Kurulu adına Ahmet Nusret Tuna, dilekçe ve kurucular listesini teslim ederken, partinin Atatürk ilke ve inkılaplarını rehber edindiğini ve milletin sorunlarına çözüm üretmek amacıyla kurulduğunu ifade etmiştir. Partiyi kuran kadronun siyasal görüşlerinin büyük ölçüde DP ve AP çizgisinin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir.²⁰ Bu yönüyle Doğru Yol Partisi, 12 Eylül sonrasında kesintiye uğrayan merkez sağ siyasal geleneği yeniden kurumsallaştırma girişimi olarak değerlendirilmekte, hem kadro yapısı hem de ideolojik

¹⁹ Uğur Ülger ve Ömer Faruk Gençkaya, "Türkiye'de Siyasal Partilerin Kurumsallaşma Sorunu: Doğru Yol Partisi Örneği", *Yasama Dergisi* 49 (2024), 99.

²⁰ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 7-13, 19. ; *Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı* (Ankara: Şafak Matbaası, 1983), 3-5.

referansları itibarıyla Demokrat Parti–Adalet Partisi hattının sürekliliğini temsil etmektedir.

Doğru Yol Partisi'nin kuruluşunda toplam 34 kurucu üye yer almış; bu üyeler arasında Ahmet Nusret Tuna öne çıkan isim olmuştur. Partinin ilk genel başkanlığı görevini de Adalet Partisi kökenli bir siyasetçi olan Ahmet Nusret Tuna üstlenmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Tuna'nın veto edilmesi üzerine genel başkanlık görevine Yıldırım Avcı getirilmiştir. Tuna'nın 1980 yılı itibarıyla milletvekili veya senatör olmaması nedeniyle kendisine doğrudan siyasi yasak uygulanmamış olsa da Millî Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda parti yönetiminde önemli değişiklikler yapılmak zorunda kalınmıştır.²¹ Parti teşkilatlanma sürecinde Ali Rıza Yaradanakul, Turgay Üçöz ve Galip Onursal genel başkan yardımcılığı görevlerini üstlenirken; İsmail Heral genel sekreter, İsmail Dokuzoğlu ise genel sayman olarak görevlendirilmiştir. Bu kadro yapılanması, DYP'nin DP–AP geleneğini sürdüren tecrübeli siyasetçiler aracılığıyla kurumsal bir yapı inşa etme arayışında olduğunu göstermektedir. Ancak Millî Güvenlik Konseyi, 7 Temmuz 1983 tarihinde partinin 34 kurucu üyesinden 30'unu veto ederek kuruluş sürecine doğrudan müdahalede bulunmuştur. Bu veto kararı sonucunda yalnızca Yıldırım Avcı, Hacı Doğan Develioğlu, Halil Ünalp ve Erkut Şenbaş kurucu listesinde kalabilmiştir.²²

11 Temmuz 1983 tarihinde DYP'nin dört kurucusu tarafından Millî Güvenlik Konseyi'ne yeniden 30 kişilik bir kurucu listesi sunulmuş; ancak bu listede yer alan isimler de farklı zaman dilimlerinde veto edilmiştir. Bu durum, partinin kuruluş sürecini teknik ve siyasal açıdan son derece güçleştirmiştir. DYP'nin 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılabilmesi için gerekli kurucu sayısını tamamlaması gerekmekteydi; ancak 24 Ağustos'a kadar bu sayı sağlanamadığından parti seçimlere katılamamıştır. Böylece DYP, ilk seçim deneyimini ancak 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde yaşayabilmiştir.²³ Bu durum, 12 Eylül sonrası siyasal alanın yeniden inşasında askerî vesayetın belirleyici rolünü açık biçimde ortaya koymakta; DYP'nin daha kuruluş aşamasında ciddi yapısal engellerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla parti, örgütsel kurumsallaşmasını tamamlayamadan siyasal rekabetin dışında bırakılmıştır.

²¹ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 20-26.

²² *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1983, 1,11. ; *Milliyet*, 8 Temmuz 1983, 1,8.

²³ *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1983, 1,7. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 25-35.

11 Temmuz 1983 tarihinde yapılan toplantıda Kurucular Kurulu, parti genel başkanlığına Yıldırım Avcı'yı seçmiştir. Avcı'nın genel başkanlığı döneminde parti faaliyetlerini sürdürmeye çalışırken bu kez de kapatma davası ile karşı karşıya kalmıştır. 12 Nisan 1984 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan davada, Doğru Yol Partisi'nin AP ve BTP'nin devamı olduğu ve siyasi yasaklara aykırı faaliyetlerde bulunduğu ileri sürülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi 28 Eylül 1984 tarihinde bu davayı reddetmiş ve parti siyasi hayatını sürdürmeye devam etmiştir.²⁴

Doğru Yol Partisi'nin kuruluş sürecinde Süleyman Demirel ile kurulan ilişki, partinin siyasi kimliğinin şekillenmesinde belirleyici unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Parti yöneticileri, kuruluş aşamasında Demirel'i "doğal lider" ve "bir bilen" gibi ifadelerle anmış; telefon görüşmeleri ve ziyaretler aracılığıyla kendisiyle sürekli temas hâlinde olmuşlardır. Demirel, resmî olarak partinin başında bulunmamakla birlikte, kuruluş mücadelesinin yönlendirilmesinde etkili bir figür olarak varlığını hissettirmiştir. Bu durum, DYP'nin daha başlangıç aşamasında lider merkezli bir siyasi referans çerçevesinde konumlandığını göstermektedir. Bununla birlikte, Demirel'in DYP genel başkanlığına geçebilmesi için 1982 Anayasası ile getirilen siyasi yasakların kaldırıldığı 1987 yılını beklemesi gerekmiştir.²⁵ Dolayısıyla parti, ilk yıllarında fiilî olarak Demirel'in siyasi otoritesinden beslenirken, hukuken farklı bir liderlik yapısı altında faaliyet yürütmüştür. Bu süreç, Doğru Yol Partisi'nin kuruluş aşamasının yoğun siyasi kısıtlamalar, vetolar ve yargı denetimleri altında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda parti, daha ilk yıllarından itibaren Demokrat Parti-Adalet Partisi hattının devamı olarak merkez sağ siyasi geleneğin temsilcisi konumuna yerleşmiş, bu süreklilik büyük ölçüde Demirel'in sembolik ve fiilî liderliği üzerinden anlam kazanmıştır. Bu durum, ilerleyen dönemde partinin kurumsallaşma dinamiklerinin liderlik ekseninde şekilleneceğine işaret eden erken bir göstergedir.

1.2. Doğru Yol Partisi'nin Gelişimi

Doğru Yol Partisi, kuruluş sürecinde karşılaştığı veto kararları ve siyasi engeller nedeniyle 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılamamış; ancak 25 Mart 1984 yerel seçimlerine hazırlanarak siyasi faaliyetlerini sürdürmüştür. Cumhuriyet Başsavcılığı'nın

²⁴ *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1984, 1, 11. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 40-43.

²⁵ Tanel Demirel, *Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021). ; Topuzkanamış, "Max Weber'de Ekonomi, Hukuk ve Rasyonalite", 263-272.

24 Ağustos 1983 tarihli tespitlerine göre parti, belirtilen tarihte kurucu üye sayısını tamamlayamamasına rağmen Türkiye genelinde 67 il ve 421 ilçede teşkilatlanmayı başarmıştır. Bu durum, DYP'nin kısa süre içerisinde geniş bir örgütlenme ağı kurarak merkez sağ seçmen tabanına ulaşma konusunda önemli bir kapasite geliştirdiğini göstermektedir.²⁶

Yıldırım Avcı'nın genel başkanlığı döneminde DYP, Demokrat Parti ve Adalet Partisi geleneğinin devamı olduğunu vurgulayan siyasal çalışmalar yürütmüştür. Eski AP'li siyasetçilerin partiye katılması, bu tarihsel süreklilik iddiasını güçlendirmiştir.²⁷ Böylece DYP hem örgütsel yapılanmasını genişletmiş hem de merkez sağ siyasal mirasın temsilcisi olma konumunu pekiştirmiştir.

30 Aralık 1983 tarihinde İhsan Sabri Çağlayangil'in, Büyük Türkiye Partisi'nden ayrılan 21 eski arkadaşıyla birlikte Doğru Yol Partisi'ne katılması, partinin kadrosal kapasitesini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Aynı dönemde Millî Güvenlik Konseyi kararıyla kapatılan BTP'den 128 kişinin de DYP'ye üye olması, partinin merkez sağ siyasal geleneğin taşıyıcısı olma iddiasını daha görünür hâle getirmiştir.²⁸ Bu katılımlar, yalnızca niceliksel bir genişleme anlamına gelmemiş; aynı zamanda Demokrat Parti-Adalet Partisi hattından gelen deneyimli siyasetçilerin DYP çatısı altında toplanmasıyla tarihsel süreklilik söylemini somutlaştırmıştır. Böylece DYP, 12 Eylül sonrası dönemde merkez sağın dağılmış kadrolarını bünyesinde bir araya getiren başlıca siyasal adres hâline gelmiştir.

Doğru Yol Partisi, 25 Mart 1984 yerel seçimleri öncesinde yoğun bir seçim kampanyası yürütmüş; düzenlenen mitinglerde siyasi yasaklı durumda bulunan Süleyman Demirel'in mesajlarını kamuoyuna aktarmaya çalışmıştır. Bu durum, Demirel'in resmî olarak parti yönetiminde yer almamasına rağmen siyasal etkisini sürdürdüğünü ve parti tabanı üzerindeki belirleyici konumunu koruduğunu göstermektedir. Buna karşın DYP, katıldığı ilk seçimlerde beklenen başarıyı elde edememiş; Anavatan Partisi ve Sosyal Demokrasi Partisi'nin ardından üçüncü parti olarak oyların %13,3'ünü almıştır.²⁹ Seçim sonrasında parti hakkında yeniden kapatma davası açılmış, ancak bu girişim de sonuçsuz kalmıştır.

²⁶ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 28.

²⁷ Milliyet, 20 Aralık 1983, 7. ; Milliyet, 22 Aralık 1983, 9.

²⁸ *Cumhuriyet*, 24 Aralık 1983, 7. ; *Milliyet*, 31 Aralık 1983, 6. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 32.

²⁹ *T.C. Resmî Gazete*, 18412 (26 Mayıs 1984), 13. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 36-37.

Seçim sonuçlarının beklentilerin gerisinde kalmasına rağmen, kısa süre içerisinde gerçekleştirilen yaygın örgütlenme faaliyeti parti içinde dikkat çekici bir dinamizm yaratmıştır. Bununla birlikte, alınan oy oranı ve siyasal performans tartışmaları, liderlik meselesini yeniden gündeme taşımış; parti içerisinde yeni bir liderlik mücadelesinin başlamasına zemin hazırlamıştır.³⁰

14 Mayıs 1985 tarihinde gerçekleştirilen DYP Birinci Büyük Kongresi'nde Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Yazar genel başkanlık için yarışmıştır. Yapılan oylamada Cindoruk 626 oy alırken, Mehmet Yazar 262 oyda kalmış; böylece Cindoruk genel başkanlığı Yıldırım Avcı'dan devralmıştır. Bu liderlik değişimi, partinin kuruluş sürecinde yaşadığı belirsizliklerin ardından daha güçlü ve deneyimli bir siyasal figür etrafında yeniden yapılanma arayışının göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Cindoruk'un genel başkan seçilmesinden kısa bir süre sonra kurduğu temaslar DYP'nin siyasal sistem içerisindeki meşruiyetinin güçlendirilmesi yolunda atılmış önemli bir adım olarak görülmüştür. Bu temaslar, partinin 12 Eylül sonrası siyasal düzende resmî aktörler tarafından tanınma ve kabul görme sürecine katkı sağlamıştır.³¹

Hüsamettin Cindoruk'un liderliği döneminde Doğru Yol Partisi'nin kamuoyu desteğinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Parti, 28 Eylül ara seçimlerinde %23 oy oranına ulaşarak dört milletvekili çıkarmış; bu sonuç, DYP'nin siyasal etkisinin ve merkez sağ tabandaki karşılığının giderek güçlendiğini ortaya koymuştur.³² Bununla birlikte, partinin asıl yükselişi Süleyman Demirel ve ilerleyen süreçte Tansu Çiller'in liderlik dönemlerinde gerçekleşecektir. 6 Eylül 1987 tarihinde gerçekleştirilen halkoylaması ile siyasi yasakların kaldırılması, 12 Eylül sonrası siyasal yapıda önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu referandum sonucunda Süleyman Demirel'in aktif siyasete dönüşü mümkün hâle gelmiştir. Gelişmenin hemen ardından Hüsamettin Cindoruk, 9 Eylül 1987 tarihinde genel başkanlık görevinden istifa ederek liderliği Demirel'e bırakmıştır.³³ Bu liderlik değişimi, Doğru Yol Partisi'nde yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Demirel'in resmî olarak parti yönetimini devralması, DYP'nin kuruluşundan itibaren fiilî ve sembolik düzeyde varlığını hissettiren liderlik etkisinin

³⁰ Demirel, *Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika*.

³¹ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 48-53.

³² T.C. *Resmî Gazete*, 19247 (10 Ekim 1986), 21-26.

³³ Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 283. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 88.

kurumsal bir nitelik kazanmasına yol açmış; parti içi dengeler ve siyasal strateji büyük ölçüde Demirel ekseninde yeniden şekillenmiştir.

24 Eylül 1987’de Ankara’da gerçekleştirilen olağanüstü kongrede Süleyman Demirel oy birliğiyle Doğru Yol Partisi genel başkanlığına seçilmiştir. Böylece Demirel’in uzun süredir fiilî ve sembolik düzeyde etkisini sürdürdüğü liderlik, resmî ve kurumsal bir nitelik kazanmıştır.³⁴ Demirel’in liderliğinde girilen ilk seçim olan 29 Kasım 1987 genel seçimlerinde DYP, %19,1 oy oranı ile 59 milletvekili kazanarak üçüncü parti olmuştur. Seçim öncesinde kamuoyunda ve parti tabanında oluşan yüksek beklentiye karşın elde edilen sonucun sınırlı kalması, parti içinde bazı huzursuzluklara ve istifalara yol açmıştır. 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde ise DYP oy oranını artırarak %25,15 ile ikinci parti konumuna yükselmiş; 16 il ve 193 ilçede belediye başkanlıklarını kazanmıştır.³⁵ Bu seçimlerde Anavatan Partisi’nin oylarında belirgin bir düşüş yaşanırken, DYP’nin yükselişi merkez sağ siyasal dengelerin yeniden şekillenmeye başladığını ortaya koymuştur. Yerel düzeyde elde edilen bu başarı, partinin örgütsel kapasitesini güçlendirmiş ve iktidar alternatifi olma iddiasını pekiştirmiştir.

24 Kasım 1990 tarihinde gerçekleştirilen III. Olağan Kurultay’da Süleyman Demirel, delegelerin tamamının oyunu alarak yeniden genel başkan seçilmiştir. Bu sonuç, parti içi liderlik tartışmalarının büyük ölçüde sona erdiğini ve Demirel’in DYP üzerindeki otoritesinin kurumsal düzeyde pekiştiğini göstermektedir. Söz konusu kurultayda partinin siyasal imajını yenileme, toplumsal tabanını genişletme ve yeni isimleri aktif siyasete kazandırma hedefi ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede yalnızca geleneksel merkez sağ kadrolara değil, akademik ve teknokrat kökenli isimlere de parti içinde yer verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Tansu Çiller’in partiye katılması dikkat çekici bir gelişme olmuştur.³⁶ Çiller’in DYP bünyesine dâhil edilmesi, partinin ekonomik uzmanlık vurgusunu güçlendirme ve kentli, eğitilmiş seçmen kesimlerine hitap etme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Böylece DYP, bir yandan Demokrat Parti–Adalet Partisi geleneğinin sürekliliğini sürdürürken, diğer yandan değişen toplumsal ve ekonomik koşullara uyum sağlayabilecek yeni bir kadro yapılanmasına yönelmiştir.

³⁴ *Milliyet*, 25 Eylül 1987, 1,9.

³⁵ *T.C. Resmî Gazete*, 19659 (9 Aralık 1987), 3-4. ; *T.C. Resmî Gazete*, 20178 (28 Mayıs 1989), 10-12.

³⁶ *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1990, 1. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 106.

20 Ekim 1991 genel seçimlerine güçlü bir örgütsel yapı ve yükselen kamuoyu desteğiyle hazırlanan Doğru Yol Partisi, %27,3 oy oranı ve 178 milletvekili kazanarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Bu sonuç, 1980 sonrası merkez sağ siyasal dengelerde DYP'nin belirleyici aktör konumuna yükseldiğini göstermektedir. Ancak parti, tek başına iktidar olacak parlamenter çoğunluğu sağlayamadığı için koalisyon arayışına yönelmiştir. 11 Kasım 1991 tarihinde DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Genel Başkanı Erdal İnönü arasında yapılan görüşmeler sonucunda DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 49. Hükümet, 30 Kasım 1991 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu alarak göreve başlamıştır.³⁷ Bu koalisyon, ideolojik olarak farklı iki siyasal geleneğin bir araya gelmesi bakımından dikkat çekici olmuş, aynı zamanda DYP'nin liderlik eksenli yükselişini iktidar deneyimiyle pekiştirdiği yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir.

17 Nisan 1993 tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan oylama sonucunda Süleyman Demirel, Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Demirel'in Cumhurbaşkanlığı görevine geçmesiyle, Doğru Yol Partisi'nde yeni bir liderlik süreci başlamış; genel başkanlık için Tansu Çiller, İsmet Sezgin ve Köksal Toptan gibi isimler aday olmuştur. 13 Haziran 1993'te gerçekleştirilen kongrede Tansu Çiller genel başkan seçilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk kadın başbakanı olmuştur.³⁸ Çiller liderliğinde kurulan koalisyon hükümetleri döneminde DYP'nin siyasal etkinliği sürmüştür. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde parti %21,44 oy oranı elde ederek yerel düzeyde önemli bir başarı göstermiştir.³⁹ Bu sonuç, lider değişimine rağmen DYP'nin merkez sağ seçmen tabanı üzerindeki etkisini koruduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte 1995 yılına gelindiğinde koalisyon ortakları arasında yaşanan siyasal anlaşmazlıklar DYP-CHP hükümetinin sona ermesine yol açmış; ardından kurulan azınlık hükümeti ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu alamamıştır. 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde DYP, oy oranı bakımından üçüncü, milletvekili sayısı bakımından ise ikinci parti olmuştur. Bu sonuç, partinin siyasal ağırlığını korumakla birlikte önceki döneme kıyasla

³⁷ T.C. Resmî Gazete, 21054 (17 Kasım 1991), 63-68. ; Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, 350.

³⁸ Milliyet, 14 Haziran 1993, 1. ; Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi", 21.

³⁹ T.C. Resmî Gazete, 21927 (7 Mayıs 1994), 15-16.

görelî bir gerileme yaşadığını göstermiş, liderlik değişiminin ve koalisyon siyasetinin parti üzerindeki etkilerini daha görünür hâle getirmiştir.⁴⁰

1.3. Doğru Yol Partisi'nin Parti Tüzüğü

Doğru Yol Partisi, kuruluşundan itibaren kendisini milliyetçi, muhafazakâr ve manevi değerlere bağlı bir siyasi hareket olarak tanımlamış ve partiyi merkez sağ siyasal çizgide konumlandırmıştır. Parti kimliğinin şekillenmesinde, tüzük ve program metinleri önemli bir rol oynamıştır. DYP'nin amblemi kırmızı bir daire içerisinde yer alan “kır at” figürüdür ve parti, siyasal kimliğini bu sembol üzerinden ifade etmiştir. Parti genel merkezinin Ankara'da bulunduğu ve resmi kısaltmasının “DYP” olduğu da parti tüzüğünde belirtilmiştir. Parti tüzüğünde yer alan temel ilkeler, DYP'nin siyasal konumunu ve ideolojik yaklaşımını açık biçimde ortaya koymaktadır. Tüzüğe göre parti; meşruiyetçi, hukuka ve kanun düzenine saygılı bir anlayışı benimsemekte, milliyetçilik ilkesini ise vatanın bütünlüğü, huzuru ve yücelmesi doğrultusunda temel bir unsur olarak kabul etmektedir. Tüzüğün üçüncü maddesinde, DYP'nin Atatürk'ün belirlediği Türk milliyetçiliği anlayışından ilham aldığı ve milletin tarihsel, milli ve manevi değerlerinden beslenen bir siyasi çizgiyi benimsediği ifade edilmektedir. Bu çerçevede parti, hürriyetçi ve demokratik bir düzen içerisinde gelişmenin mümkün olduğuna inandığını vurgulamaktadır.⁴¹

Partinin kuruluş amacı ise genel hatlarıyla; hürriyet, adalet, refah ve huzur içerisinde yaşayan güçlü bir toplum ve güçlü bir devlet oluşturmak olarak tanımlanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda vatana ve millete hizmet etme anlayışı temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Ekonomik alanda rekabete dayalı serbest piyasa modelini savunan parti, devletin ise bu süreçte düzenleyici ve destekleyici bir rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sanayileşme politikalarında rekabetçi ve üretime dayalı bir ekonomik yapı öngören DYP, iş gücü piyasasının gelişmesini ve ekonomik kalkınmanın geniş tabanlara yayılmasını savunmuştur. Dış politika anlayışında ise Birleşmiş Milletler Anayasası'nın genel prensiplerine uygun, karşılıklı ilişkilerde hak ve menfaat dengesini gözeten bir yaklaşım benimsenmiştir. Parti, insan hakları ve temel özgürlükler konusunda İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'ni referans aldığını belirtmiş; işveren ve çalışan

⁴⁰ Kadri Unat, “Atatürk Sonrası Türkiye”, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), 279-280.

⁴¹ *Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı* (Ankara: Şafak Matbaası, 1983), 3-5.

arasındaki ilişkilerin karşılıklı anlayış ve denge temelinde yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Tarım politikalarında ise tarımsal kalkınma anlayışı benimsenmiş ve bunun planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁴²

DYP'nin önem verdiği alanlardan biri de eğitim politikasıdır. Parti, eğitim sisteminin özgür düşünebilen, karakter sahibi ve doğru karar verebilen bireyler yetiştirmesi gerektiğini savunmuş; yurttaşların ekonomik hayatın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmasının önemini vurgulamıştır.⁴³

1983'te DYP, kadrosu, söylemleri ve siyasal yaklaşımı ile Adalet Partisi'nin devamı niteliğinde görülmüş ve kamuoyunda bu şekilde algılanmıştır. Bu algının oluşmasında Süleyman Demirel'in parti ile özdeşleşmesi önemli bir rol oynamıştır. Demirel, DYP'nin Demokrat Parti ve Adalet Partisi çizgisinin devamı olduğunu vurgulayarak, bu siyasi geleneğin temel ilkelerinin; milli iradenin üstünlüğü, hukukun egemenliği, milliyetçi ve muhafazakâr değerler ile kalkınmacı ve refahçı bir anlayış olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴ Ancak ilerleyen yıllarda, birçok siyasi partide olduğu gibi DYP'de de söylem ile uygulama arasında zaman zaman farklılıklar ortaya çıkmış ve partinin vaat ettiği politikaların tamamının hayata geçirilemediği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Bu durum, partinin siyasal performansının değerlendirilmesinde önemli bir tartışma konusu olmuştur.⁴⁵

1.4. Doğru Yol Partisi'nin Seçim Programı

Doğru Yol Partisi'nin 1983 yılındaki kuruluş programı beş bölüm ve 51 maddeden oluşmaktadır. Programın başlangıç kısmında yer alan "Temel Görüşler" bölümünde, partinin ideolojik çerçevesi ve siyasal hedefleri açık bir biçimde ortaya konulmuştur. Bu bölümde özellikle hukukun üstünlüğü, egemenlik anlayışı, milliyetçilik ve laiklik kavramları üzerinde durulmuş; partinin kuruluş felsefesi bu temel ilkeler üzerinden şekillendirilmiştir. Parti programında yer alan temel amaçlar arasında milli duygunun ve milli iradenin üstün tutulması, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması, milli ve

⁴² *Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı*, 15-35.

⁴³ Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi", 24. ; *Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı*, 19-20.

⁴⁴ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, 59 ; Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi", 21.

⁴⁵ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*. ; Hasan Çimen ve Selahaddin Bakan, "Türkiye'de Demokrasinin Gelişim Süreci Bakımından Dönemsel Kritiği", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2019).

manevi değerlerin korunması ve geliştirilmesi gibi hususlar öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim, ekonomi, sanayi, ulaşım ve sağlık gibi alanlarda kalkınmanın sağlanması, sosyal adaletin güçlendirilmesi ve refahın toplumun tüm kesimlerine yayılması da partinin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Programın onuncu maddesinde, milli birlik ve beraberliğin korunmasının temel bir ilke olduğu vurgulanmakta; milli ve manevi değerlere saygı gösterilmesi ve yeni nesillerin bu değerler doğrultusunda yetiştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. On birinci maddede ise Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olduğu belirtilmekte, laikliğin bireylerin dini inançlarını özgürce yaşayabilmesini sağlayan bir ilke olarak anlaşılması gerektiği dile getirilmektedir.⁴⁶

Parti, seçim dönemlerinde de programında yer alan bu temel ilkeler doğrultusunda siyasal söylemler geliştirmiş ve politikalarını bu çerçevede şekillendirmiştir. Ancak ilerleyen süreçte, yapılan seçimlerde elde edilen sonuçlar ve siyasal gelişmeler doğrultusunda bu hedeflerin tamamının gerçekleştirilemediği görülmüştür. Bu durum, parti içinde çeşitli tartışmaların ortaya çıkmasına ve zaman zaman politik yönelimlerin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur.

1980'li yıllar, Türkiye açısından siyasal ve toplumsal açıdan önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu süreç, yalnızca siyasal partiler arası rekabeti değil, parti içi yapılanmaları ve liderlik mücadelelerini de etkilemiştir. Bu bağlamda DYP içinde de zaman zaman hareketlenmeler yaşanmış, daha önce farklı siyasi partilerde yer almış siyasetçilerin beklentilerinin karşılanamaması parti içi dengeleri etkilemiştir. Seçimlerde alınan sonuçlar da bu iç dinamiklerin şekillenmesinde belirleyici olmuştur.⁴⁷

Sonuç olarak DYP'nin seçim programı, merkez sağ siyasal geleneğin temel değerlerini yansıtan; milli birlik, demokratik düzen, ekonomik kalkınma ve toplumsal refah gibi kavramları ön plana çıkaran bir içerik taşımaktadır. Ancak programda ortaya konulan hedeflerin uygulama sürecinde karşılaşılan siyasal ve ekonomik koşullar nedeniyle her zaman istenilen ölçüde hayata geçirilemediği anlaşılmaktadır.⁴⁸

⁴⁶ *Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı*, 5-10.

⁴⁷ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, 59-62.

⁴⁸ Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, 148-150.

1.5. DYP'nin Seçim Kampanyaları, Seçimleri ve Sonuçları

Doğru Yol Partisi, 1983 yılında kurulduğu dönemde gerekli kurucu sayısını tamamlayamadığı için 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılamamış; siyasal faaliyetlerine fiilen 25 Mart 1984 yerel seçimleriyle başlamıştır. Bu seçimlerde DYP, Anavatan Partisi ve Sosyal Demokrasi Partisi'nin ardından üçüncü parti olarak oyların yaklaşık %13,3'ünü almıştır.⁴⁹ 1984 yerel seçimleri öncesinde yürütülen kampanya süreci, DYP'nin kamuoyuna kendisini tanıtmaya ve siyasal kimliğini görünür kılma açısından kritik bir aşama olmuştur. Seçim propagandasına 13 Mart'ta Isparta'da düzenlenen "Millî Hâkimiyet" mitingi ile başlanmıştır; ardından farklı şehirlerde gerçekleştirilen mitinglerle kampanya genişletilmiştir.⁵⁰ Bu süreçte parti, Demokrat Parti-Adalet Partisi geleneğine vurgu yapan ve merkez sağ seçmen tabanının değerlerine hitap eden bir siyasal söylem geliştirmiştir. Hukuk devleti, millî irade ve ekonomik kalkınma temaları kampanya dilinin temel unsurları arasında yer almış, böylece DYP hem tarihsel süreklilik iddiasını güçlendirmeye hem de 12 Eylül sonrası oluşan yeni siyasal düzende kendisine kalıcı bir yer edinmeye çalışmıştır.

DYP, 17 Mart tarihinde Samsun'da düzenlediği mitingde "Büyük Türkiye Mitingi Beyannamesi"ni yayımlamış; bu metinde 25 Mart yerel seçimlerinin demokratikleşme süreci açısından yeni ve önemli bir başlangıç olduğu vurgulanmıştır. Beynamede, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, millî iradenin sandığa tam olarak yansımaya ve ekonomik sorunlara çözüm üretilmesi gibi temalar ön plana çıkarılmıştır. Özellikle işsizlik ve yoksullukla mücadele edileceğine dair verilen vaatler, partinin toplumsal refahı önceleyen bir siyasal çizgi benimsediğini göstermektedir. Seçim sürecinde parti yöneticilerinin söylemleri, yalnızca vaatler üzerinden değil, aynı zamanda mevcut siyasal düzenin eleştirisi üzerinden de şekillenmiştir. Parti liderlerinden Yıldırım Avcı'nın yaptığı konuşmalar, 12 Eylül sonrası siyasal yapılanmaya ve 1983 genel seçimlerine yönelik eleştirel değerlendirmeler içermiştir. Avcı'nın bu açıklamaları nedeniyle hakkında hukuki süreç başlatılması, dönemin siyasal atmosferindeki gerilimleri ve ifade

⁴⁹ T.C. Resmî Gazete, 26 Mayıs 1984, Sayı: 18412, 12-14. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 30.

⁵⁰ *Milliyet*, 14 Mart 1984, 1, 6. ; Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 36.

alanının sınırlarını göstermesi bakımından dikkat çekici bir gelişme olarak öne çıkmıştır.⁵¹

DYP, 1987 genel seçim kampanyasını 28 Eylül 1986 tarihinde başlatmış, Süleyman Demirel'in siyasi yasaklarının kalkması ve aktif siyasete dönüşü ile birlikte seçim çalışmalarına daha güçlü ve görünür bir biçimde devam etmiştir. Demirel'in liderliğinde yürütülen kampanya sürecinde, halkla doğrudan temas kurmaya dayalı mitingler ve yüz yüze iletişim stratejisi ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede parti, merkez sağ seçmeni yeniden mobilize etmeyi ve 12 Eylül sonrasında dağılan siyasal tabanı konsolide etmeyi hedeflemiştir. 29 Kasım 1987 genel seçimlerinde DYP, %19,1 oy oranı ile 59 milletvekili kazanarak üçüncü parti konumuna yükselmiştir.⁵² Her ne kadar bu sonuç beklentilerin altında değerlendirilse de parti, parlamentoda güçlü bir muhalefet aktörü olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

1989 yerel seçimleri ise DYP açısından önemli bir sıçrama dönemine işaret etmektedir. 26 Mart 1989 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde parti oy oranını %25,15'e yükselterek ikinci parti olmuş; 16 il ve 193 ilçede belediye başkanlıklarını kazanmıştır.⁵³ Bu tablo, DYP'nin özellikle yerel yönetimler düzeyinde örgütsel kapasitesini artırdığını ve seçmen nezdindeki güvenilirliğini pekiştirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda Anavatan Partisi'nin oy kaybı yaşadığı bir dönemde DYP'nin yükselişi, merkez sağ siyasette dengelerin değişmeye başladığını ortaya koymuştur.

1991 genel seçimlerine yönelik kampanya süreci, Süleyman Demirel'in liderliğinde daha planlı, programatik ve geniş kapsamlı bir strateji çerçevesinde yürütülmüştür. Kampanya 10 Eylül 1991 tarihinde Bafra'dan başlatılmış ve ülke genelinde düzenlenen mitinglerle sürdürülmüştür. Bu dönemde parti, ekonomik sorunlara çözüm, demokratikleşme ve istikrar vurgularını ön plana çıkarmış; seçmenlerden tek başına iktidar olabilmek amacıyla "ödünç oy" talebinde bulunmuştur. Bu söylem, farklı siyasal eğilimlerden seçmenleri geçici de olsa parti çatısı altında toplamayı hedefleyen pragmatik bir yaklaşım olarak dikkat çekmiştir. 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde DYP, %27 oy oranı ve 178

⁵¹ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 37-47.

⁵² *T.C. Resmî Gazete*, 19659 (9 Aralık 1987), 3-4.

⁵³ *T.C. Resmî Gazete*, 20178 (28 Mayıs 1989), 10-12.

milletvekili ile birinci parti olmuş; ancak tek başına hükümet kuracak çoğunluğu sağlayamadığı için koalisyon arayışına yönelmiştir.⁵⁴

Doğru Yol Partisi'nin seçim kampanyaları ve elde ettiği sonuçlar yalnızca sayısal veriler üzerinden değil, Türkiye'de merkez sağ seçmen davranışının sosyolojik dinamikleri bağlamında da değerlendirilmelidir. 1990'lı yıllarda DYP'nin geniş bir toplumsal tabana ulaşabilmesinde, özellikle kırsal kesim, küçük esnaf ve alt-orta gelir gruplarıyla kurduğu temsil ilişkisi belirleyici olmuştur. Bu kesimler açısından Demirel'in siyasal söylemi, devletle doğrudan temas kurabilen, sorun çözen ve ekonomik refahı artırabilecek bir lider imajı üzerinden anlam kazanmıştır.⁵⁵ Türkiye'de seçmen davranışının önemli ölçüde lider odaklı temsil ve ekonomik beklentiler çerçevesinde şekillendiği yönündeki bulgular da bu durumu desteklemektedir.⁵⁶

Seçim kampanyalarında öne çıkan ekonomik kalkınma, altyapı yatırımları ve refah artışı söylemi, özellikle kırsal seçmen açısından somut beklentilerle örtüşmüş ve DYP'nin oy tabanının genişlemesine katkı sağlamıştır. Türkiye'de merkez sağ partilerin tarihsel olarak benimsediği "hizmet siyaseti" anlayışı, seçmenle kurulan pragmatik ilişki biçimi üzerinden şekillenmiş ve DYP döneminde de güçlü bir şekilde devam etmiştir.⁵⁷ Bu çerçevede seçim kampanyaları yalnızca ideolojik söylemler üzerinden değil, günlük yaşamı doğrudan etkileyen ekonomik vaatler, yerel kalkınma projeleri ve hizmet politikaları üzerinden yürütülmüştür. Bu durum, merkez sağ siyasetin seçmenle kurduğu ilişkinin programatik olmaktan ziyade temsil ve hizmet temelli bir karakter taşıdığını göstermektedir.⁵⁸

DYP'nin seçim başarısı aynı zamanda lider merkezli siyasal mobilizasyonun önemli bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Süleyman Demirel'in kişisel karizması, geçmiş siyasal deneyimi ve seçmenle kurduğu doğrudan iletişim dili, partinin kampanya sürecinde belirleyici bir rol oynamıştır. Demirel'in özellikle kırsal ve yarı kentsel seçmenle kurduğu güçlü temsil ilişkisi, partinin seçim dönemlerinde güven veren bir

⁵⁴ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 116-119.

⁵⁵ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. ; Heper, *Türkiye'de Devlet Geleneği*

⁵⁶ Ergun Özbudun, *Çağdaş Türk Politikası* çev. Ali Resul Usul (İstanbul: Doğan Kitap, 2008), 112. ; Ali Çarkoğlu ve Ersin Kalaycıoğlu, *Turkish Democracy Today: Elections, Protest and Stability in an Islamic Society* (London: I.B. Tauris, 2007), 145-151.

⁵⁷ Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, 145-155.

⁵⁸ E. Fuat Keyman, *Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 145-152.

siyasal aktör olarak algılanmasına katkı sağlamıştır.⁵⁹ Bu bağlamda seçmen tercihleri yalnızca parti programları üzerinden değil, lider figürüne duyulan güven ve geçmiş siyasal deneyim üzerinden de şekillenmiştir.⁶⁰

DYP'nin seçim başarıları, uzun vadeli kurumsal bir siyasal yapıdan çok lider merkezli bir siyasal örgütlenmenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu yapı kısa vadede güçlü bir siyasal mobilizasyon sağlasa da, parti kimliğinin liderin gölgesinde kalmasına ve örgütsel kurumsallaşmanın sınırlı düzeyde gelişmesine yol açmıştır. Nitekim liderlik değişimlerinin yaşandığı dönemlerde oy oranlarında görülen dalgalanmalar, seçmen bağlılığının büyük ölçüde kurumsal yapıdan ziyade lider figürü üzerinden şekillendiğine işaret etmektedir.⁶¹

Bu açıdan bakıldığında DYP'nin seçim performansı, Türkiye'de merkez sağ siyaset geleneğinin yapısal özelliklerini yansıtan önemli bir örnek oluşturmaktadır. Ekonomik beklentiler, lider karizması ve temsil ilişkisi ekseninde şekillenen seçmen davranışı, partinin kısa vadede yüksek oy oranlarına ulaşmasını sağlarken, uzun vadede kurumsallaşma sürecinin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu durum, seçim başarısı ile parti kurumsallaşması arasındaki ilişkinin her zaman paralel ilerlemediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

1994 yerel seçimleri, Tansu Çiller'in liderliğinde girilen ilk seçimdir. Seçim kampanyasının başlangıcı 18 Aralık 1993 tarihinde Eskişehir mitingiyle gerçekleşmiştir. Çiller, seçim sürecinde terörle mücadele, ekonomik sorunlar ve toplumsal refah konularına ağırlık vermiştir. Ayrıca kadın seçmenlere yönelik kampanyalar düzenlenmiş ve bu çerçevede farklı propaganda yöntemleri kullanılmıştır. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde DYP %21,44 oy oranı ile önemli bir başarı elde etmiştir.⁶²

24 Aralık 1995 genel seçimlerine yönelik kampanya sürecinde ise DYP, Demokrat Parti ve Adalet Partisi geleneğine vurgu yapan bir siyasal dil kullanmış ve seçim çalışmalarına Erzurum'dan başlamıştır. Çiller'in liderliğinde yürütülen kampanyalarda özelleştirme politikaları, sivil anayasa söylemi ve ekonomik kalkınma hedefleri öne çıkarılmıştır. Terörle mücadele ve dış politika konuları da seçim söyleminin önemli başlıkları arasında

⁵⁹ Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 328-332.

⁶⁰ Özbudun, *Çağdaş Türk Politikası*, 110-112.

⁶¹ Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, *Turkish Democracy Today*, 145-152.

⁶² Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 174-176.

yer almıştır.⁶³ 1995 genel seçimlerinde DYP oy oranı bakımından üçüncü, milletvekili sayısı bakımından ise ikinci parti olmuştur. %19,2 oy oranı ile 135 milletvekili kazanarak parlamentoda önemli bir temsil gücüne sahip olmuştur. Ancak bu dönemde siyasal rekabetin artması ve koalisyon hükümetlerinin yarattığı istikrarsızlık, partinin siyasal etkinliğini sınırlayan faktörler arasında yer almıştır.⁶⁴

2002 genel seçimleri ise DYP açısından bir kırılma noktası olmuştur. 3 Kasım 2002 seçimlerinde parti %9,54 oy oranı ile seçim barajının altında kalmış ve parlamentoya girememiştir. Bu sonuç üzerine DYP Genel Başkanı Tansu Çiller görevinden istifa etmiş, ardından parti genel başkanlığına Mehmet Ağar seçilmiştir. Böylece DYP'nin aktif siyasal gücü önemli ölçüde zayıflamış ve parti Türk siyasal hayatındaki etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bunun en somut örneğini, 28 Mart 2004 tarihinde yapılan yerel seçimler göstermektedir. DYP 1999 yerel seçimlerinde il genel meclisinde 484 üye kazanırken, 2004 yerel seçimlerinde bu sayı 156'ya düşmüştür. DYP, 2004 yerel seçimlerinde Büyükşehir ve Büyükşehir alt kademedeki belediye başkanlığı kazanamamıştır. DYP, Büyükşehirler dışında 388 belediye başkanlığı çıkarmıştır. 1999 yerel seçimlerinde ise bu sayı 738 idi. DYP sadece Elazığ il merkezindeki başkanlık seçimini kazanmıştır. DYP'nin Büyükşehir Belediyelerinde oy oranı %5.40 iken, Büyükşehir dışındaki belediyelerdeki oy oranı ise %9.42'dir. DYP, Belediye başkanlığı seçimlerinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başarılı olmuştur. DYP, bu bölgedeki belediye başkanlıklarının %20'5'ini kazanmıştır.⁶⁵

22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde ise DYP, oyların %5,42'sini almış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girememiştir. DYP'nin söz konusu seçimlerde başarısız olmasının en önemli nedenlerinden biri, seçimler öncesinde Anavatan Partisi (ANAP) ile planlanan birleşmenin gerçekleştirilememesidir. Bir diğer neden ise Mehmet Ağar'ın parti teşkilatından gelmemesi ve teşkilat tabanıyla yeterli uyumu sağlayamaması olarak değerlendirilmektedir. 2007 seçim kampanyası sürecinde seçmenlerin önemli bir kısmı, Susurluk sürecine ilişkin rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Ayrıca 2007 seçimlerinde Demokrat Parti'nin (DP) 57 il başkanının milletvekili adayı olduğu belirtilmektedir. Seçim sürecinde aday belirleme konusunda ciddi hatalar yapıldığı ifade edilmektedir.

⁶³ Çavuşoğlu, "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi", 24-25.

⁶⁴ T.C. Resmî Gazete, 20178 (28 Mayıs 1989), 10-12.

⁶⁵ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 248-257.

Adayların belirlenmesinde parti tabanıyla yeterli istişare yapılmaması eleştirilmiş; tabanın görüşleri dikkate alınmadan oluşturulan aday listelerinin seçim performansını olumsuz etkilediği ileri sürülmüştür. Bu kapsamda, Ankara Çankaya seçim çevresinde birinci sıraya Almanya’da faaliyet gösteren bir tüccarın yerleştirilmesi, aday belirleme sürecindeki tartışmalı tercihlere örnek olarak gösterilmektedir.⁶⁶ Bu süreç, DYP’nin kuruluşundan itibaren yükseliş, iktidar ortaklığı ve gerileme dönemlerini kapsayan uzun bir siyasal serüven yaşadığını göstermektedir. Parti, özellikle 1990’lı yıllarda Türk siyasetinde belirleyici aktörlerden biri olmuş; ancak 2000’li yıllara gelindiğinde değişen siyasal dengeler karşısında gücünü koruyamamıştır.

⁶⁶ Çavuşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*, 262–263.

SONUÇ

Doğru Yol Partisi, Türk siyasal hayatında özellikle 1980 sonrası dönemde merkez sağ siyasetin en önemli temsilcilerinden biri olarak öne çıkmıştır. Parti, Genel Başkanı Süleyman Demirel ile büyük ölçüde özdeşleşmiş; Demirel'in halktan gelen bir siyasetçi olması, toplumun farklı kesimleriyle kurduğu güçlü ilişki ve siyasi tecrübesi, partinin geniş bir seçmen kitlesine ulaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

DYP'nin toplumsal tabanını ağırlıklı olarak tarımla uğraşan kesimler, esnaf ve kırsal nüfus oluşturmuştur. Bu nedenle parti, özellikle kırsal bölgelerde yüksek oy oranlarına ulaşmayı başarmıştır. Demirel'in seçmenle kurduğu yakın ilişki ve toplumun beklentilerine hitap eden siyasal dili, seçmen desteğinin sürekliliğini sağlayan önemli unsurlar arasında yer almıştır.

Parti, ideolojik olarak milliyetçi, muhafazakâr, demokrat ve liberal bir çizgide konumlanmış; serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir yaklaşımı savunmuştur. Aynı zamanda laiklik ilkesini benimseyen ve hukukun üstünlüğünü vurgulayan bir siyasal söylem geliştirmiştir. Bu yönüyle DYP, merkez sağ siyasetin sürekliliğini temsil eden bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

Kuruluşundan itibaren çeşitli siyasal ve hukuki engellerle karşı karşıya kalmasına rağmen parti, bu süreçleri aşarak siyasi varlığını sürdürmeyi başarmıştır. 20 Kasım 1991 – 30 Haziran 1997 tarihleri arasında kurulan koalisyon hükümetleri döneminde Süleyman Demirel ve ardından Tansu Çiller'in liderliğinde uzun süre iktidar ortağı olarak yer almıştır. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir kadın siyasetçinin başbakanlık görevine gelmesi, siyasal tarih açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Ancak partinin aktif olarak siyasal hayatta bulunduğu yıllar, Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir döneme denk gelmiştir. Terör olayları, ekonomik krizler ve sık sık değişen koalisyon hükümetleri, siyasal istikrarın sağlanmasını zorlaştırmış; bu durum partinin performansını da doğrudan etkilemiştir.

1990'lı yıllar boyunca önemli bir siyasal güç olarak varlığını sürdüren DYP, 2000'li yıllara gelindiğinde değişen siyasal dengeler karşısında eski etkinliğini koruyamamıştır. 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde seçim barajının altında kalması, partinin siyasal

gücünde ciddi bir kırılma yaratmış ve ardından liderlik değişimi yaşanmıştır. Bu süreç, partinin gerileme döneminin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir.

DYP, yaklaşık yirmi üç yıllık siyasal yaşamı boyunca Türkiye'nin merkez sağ geleneğinin önemli bir temsilcisi olmuş; Demokrat Parti ve Adalet Partisi çizgisinin devamı olarak görülmüş ve bu siyasal mirası sürdürmeye çalışmıştır. Ancak zaman içerisinde siyasal rekabetin artması, seçmen davranışlarının değişmesi ve yeni siyasi aktörlerin ortaya çıkması gibi faktörler partinin etkisini azaltmıştır. 27 Mayıs 2007 tarihinde adının değiştirilmesiyle birlikte Doğru Yol Partisi'nin siyasal varlığı fiilen sona ermiştir.

DYP'nin, kuruluşundan itibaren Türk siyasal hayatında önemli bir rol oynamış; özellikle 1990'lı yıllarda hükümet ortaklığı ve lider kadroları ile siyasi gündemin belirleyici aktörlerinden biri olmuştur. Ancak siyasal, ekonomik ve toplumsal koşulların değişimi karşısında uyum sağlamak zorlanmış ve zamanla etkisini kaybederek siyasi tarih içerisindeki yerini almıştır. Buna rağmen DYP, Türkiye'nin çok partili siyasi yaşamının önemli bir dönemine damga vurmuş bir parti olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede Doğru Yol Partisi örneği, Türkiye'de merkez sağ siyasetin yapısal karakterine dair önemli ipuçları sunmaktadır. DYP'nin siyasal başarısının büyük ölçüde karizmatik liderlik üzerinden şekillenmesi, kısa vadede güçlü bir toplumsal mobilizasyon ve geniş bir seçmen desteği sağlamış; ancak bu lider odaklı yapı, partinin kurumsal kimliğinin liderden bağımsız bir şekilde gelişmesini sınırlamıştır. Süleyman Demirel'in siyasal ağırlığı ve temsil gücü, partinin uzun yıllar boyunca merkez sağ seçmeni konsolide etmesini mümkün kılmış olsa da, liderin aktif siyasetten çekilmesiyle birlikte örgütsel bütünlüğün zayıflaması ve siyasal etkinliğin hızla gerilemesi, kurumsallaşma düzeyinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye'de merkez sağ siyasal partilerin önemli bir bölümünde görülen lider merkezli örgütlenme modelinin, partilerin uzun vadeli kurumsal sürekliliği açısından yapısal bir kırılma taşıdığına işaret etmektedir. Dolayısıyla DYP örneği, yalnızca belirli bir dönemin siyasi aktörünü açıklamakla kalmayıp, Türkiye'de liderlik ile parti kurumsallaşması arasındaki gerilimin daha geniş bir siyasal örüntünün parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA**Resmî Yayınlar**

Doğru Yol Partisi Tüzüğü ve Programı. Ankara: Şafak Matbaası, 1983.

T.C. Resmî Gazete. 18412 (26 Mayıs 1984).

T.C. Resmî Gazete. 19247 (10 Ekim 1986).

T.C. Resmî Gazete. 19659 (9 Aralık 1987).

T.C. Resmî Gazete. 20178 (28 Mayıs 1989).

T.C. Resmî Gazete. 21054 (17 Kasım 1991).

T.C. Resmî Gazete. 21927 (7 Mayıs 1994).

Tetkik Eserler

Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015.

Akşin, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Bars, Mehmet Emin. "Max Weber'in Otorite Tanımı Çerçevesinde Türk Destan Kahramanlarına Farklı Bir Bakış Denemesi: Oğuz Kağan Örneği". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 12/22 (2020), 251-266.

Basmacı, Göksel. "Koalisyon Hükümetlerinde Basın Özgürlüğü: Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti/Cumhuriyet Halk Partisi Örneği (1991-1996)". *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 33 (2019), 63-79.

Çarkoğlu, Ali ve Ersin Kalaycıoğlu. *Turkish Democracy Today: Elections, Protest and Stability in an Islamic Society*. London: I.B. Tauris, 2007.

Çavuşoğlu, Hüseyin. *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Çavuşoğlu, Hüseyin. "Doğru Yol Partisi Açısından 24 Aralık 1995 Seçimlerinin Analizi". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/32 (2014), 19-36.

Çimen, Hasan ve Selahaddin Bakan. "Türkiye'de Demokrasinin Gelişim Süreci Bakımından Dönemsel Kritiği". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2019), 121-156.

Demirel, Tanel. *Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika*. İstanbul, İletişim Yayınları, 2021.

Heper, Metin. *Türkiye'de Devlet Geleneği*. çev. Nalan Soyarık. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2023.

Huntington, Samuel P. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1968.

Karpat, Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.

Keyman, E. Fuat. *Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Michels, Robert. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. çev. Eden Paul ve Cedar Paul. New York: Kessinger Publishing, 2008.

Özbudun, Ergun. *Çağdaş Türk Politikası*. çev. Ali Resul Usul. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.

Panebianco, Angelo. *Political Parties: Organization and Power*. çev. Marc Silver. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Topuzkanamış, Engin. "Max Weber'de Ekonomi, Hukuk ve Rasyonalite". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/2 (2012), 253-274.

Turan, İlter. *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları, 1976.

Unat, Kadri. "Atatürk Sonrası Türkiye". *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. ed. Temuçin Faik Ertan. 251-299. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019.

Ülger, Uğur ve Ömer Faruk Gençkaya. "Türkiye'de Siyasal Partilerin Kurumsallaşma Sorunu: Doğru Yol Partisi Örneği". *Yasama Dergisi* 49 (2024), 89-124.

Weber, Max. *Ekonomi ve Toplum: Dinî Topluluklar*. çev. Şeyda Neslihan Avcı. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2025.

Yalçın, Durmuş vd. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. ed. Durmuş Yalçın. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2022.

Yüksel, Mukadder Arif. "İslam Demokrasi ve Laiklik". *Genç Mütefekkirler Dergisi* 3/2 (2022), 412-439.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. çev. Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları, 2025.

Gazeteler

Cumhuriyet. 8 Temmuz 1983.

Cumhuriyet. 24 Aralık 1983.

Cumhuriyet. 7 Nisan 1984.

Cumhuriyet. 25 Mayıs 1990.

Milliyet. 8 Temmuz 1983.

Milliyet. 20 Aralık 1983.

Milliyet. 22 Aralık 1983.

Milliyet. 31 Aralık 1983.

Milliyet. 14 Mart 1984.

Milliyet. 25 Eylül 1987.

Milliyet. 14 Haziran 1993.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Mehmet BİÇİCİ

Rabia YAMAN

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.
The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.
The author declares that he have no competing interests.

Yazar Katkıları / Authors Contributions:

Bu çalışmanın tasarlanması, verilerin toplanması, analizi, makalenin yazımı ile gönderim ve revizyon süreçlerinde tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır. All authors contributed equally to the conception, data collection, analysis, writing, submission, and revision of this study.